

Прохоровська С.А, ст. викладач

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ, КООПЕРАЦІЯ, АГРОПРОМИСЛОВА ІНТЕГРАЦІЯ — НЕОБХІДНА УМОВА І ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СЕЛА

В економіці народного господарства України, в тому числі в аграрному секторі, відбувається докорінна зміна системи економічних, організаційних і соціальних відносин. На цій базі проходить формування реальних суб'єктів власності, як основних чинників

посилення мотивації до праці. Збільшується кількість сільських товаровиробників, які стають власниками або співвласниками землі, засобів виробництва, виготовленої продукції, доходів.

До чинників, які сприяють ефективності використання трудових ресурсів, в першу чергу, слід віднести поглиблення спеціалізації виробництва, подальший розвиток кооперації та агропромислової інтеграції.

Поглиблення спеціалізації господарств на обмеженій кількості галузей дозволяє впроваджувати комплексну механізацію, удосконалювати виробничі процеси, найбільш повно використовувати економічні та природні умови кожного підприємства і його підрозділів. При цьому одержувані доходи направляються на подальший розвиток та розширення обраних галузей і виробництв.

До того ж у результаті спеціалізації досягається найбільш вигідний розподіл праці не тільки між окремими підприємствами, а і між внутрішньогосподарськими підрозділами та навіть - і їх працівниками. У галузях зосереджуються найбільш кваліфіковані кадри, удосконалюються як виробництво, так і самі виробники. Водночас слід мати на увазі і те, що спеціалізованими господарствами легше управляти. Фахівці тут краще знають свою галузь і тому можуть керувати виробництвом на більш високому професійному рівні, успішно впроваджувати досягнення науки і техніки.

Підприємство тим більш спеціалізоване, чим менше в ньому галузей і чим більші вони за своїми розмірами. Тільки при обмеженій кількості галузей можна створити виробництво з високою концентрацією, переваги якого доведені світовим досвідом. Враховуючи все викладене, кожне сільськогосподарське підприємство повинно здійснювати перехід від багатогалузевого до спеціалізованого, більш ефективного виробництва. Найкращі шляхи вирішення цієї проблеми в сучасних скрутних умовах здійснення кооперації та агропромислової інтеграції.

Кооперація є однією з пріоритетних організаційних форм, яка здатна забезпечити ефективне ведення виробництва, більш повне використання трудових ресурсів та соціально-справедливий розподіл доходів. У всьому цивілізованому світі переважають формування саме кооперативного типу.

При формуванні кооперативів слід мати на увазі, що їх діяльність повинна бути спрямованою на умови ринку і забезпечувати одержання прибутку та створення матеріальної зацікавленості всім їх членам. Лише в такому випадку можна очікувати відповідно високу віддачу від цієї форми господарювання.

Слід відмітити, що кооперування в АПК може успішно розвиватися лише тоді, коли воно базується на економічних інтересах, які реалізуються через високорентабельну роботу. Це дозволяє повно використовувати обмежені матеріальні, фінансові ресурси, а також робочу силу, розвивати підсобні виробництва і торгівлю, задовольняти соціальні потреби селян.

Кооперація особливо необхідна, на нашу думку, для фермерських господарств. Вони поодинокі у сучасних кризових умовах не можуть витримати конкуренції. Тому фермери повинні кооперуватися між собою, а також співпрацювати з колективними сільськогосподарськими підприємствами у сфері заготівлі, переробки та реалізації продукції.

Високим рівнем розвитку продовольчого комплексу багато країн світу зобов'язано саме фермерським кооперативам. Рівень кооперування фермерів цілого ряду країн Європи та Японії досягає 100%¹.

Можливі два варіанти створення фермерських кооперативів в Україні:

1) організація таких кооперативів на новій основі; 2) створення на їх базі структурних підрозділів колективів і міжгосподарських підприємств.

Слід підкреслити, що розвиток кооперативних структур в АПК (і особливо в сфері переробки та збуту сільськогосподарської продукції, а також агросервісу) повинен стимулюватися державою. В сучасних умовах у першу чергу це стосується порядку кредитування та оподаткування.

Однією з форм поєднання сільського господарства з промисловістю є агропромислова інтеграція. Це процес органічної співпраці технологічно пов'язаних між собою сільського господарства та інших галузей матеріального виробництва (у першу чергу — аграрного виробництва та промисловості, що здійснює переробку сільськогосподарської сировини), у результаті чого об'єднуються раніше відокремлені,

¹ Балян А.В. Досвід фермерської кооперації та перспектива їх розвитку в Україні // Економіка АПК. -1996.-ст.20-22.

але органічно пов'язані (технологічно, організаційно і економічно) аграрні та переробні підприємства в одне агропромислове підприємство (об'єднання).

Основні форми агропромислової інтеграції - агропромислові підприємства, фірми, об'єднання, комбінати, корпорації, концерни. Вибір тієї чи іншої форми інтеграції залежить від щільності населення, рівня розвитку матеріально-технічної бази, галузевих особливостей, спеціалізації господарств регіону, що вже склалася, та деяких інших чинників. У кожному випадку обирається свій оптимальний варіант агропромислового формування - від порівняно невеликих підприємств до агрокомбінатів, корпорацій і концернів. Конкретні розміри кожного агропромислового формування мають визначатись на основі обґрунтованих економічних розрахунків та врахування місцевих чинників.

Агропромислова інтеграція створює можливості для успішного вирішення цілого комплексу взаємопов'язаних проблем і, в першу чергу, - оптимізувати пропорції між сільським господарством та переробною промисловістю, покращити асортимент та якість продукції, звести до мінімуму її втрати, скоротити витрати на управління, створити додаткові робочі місця, успішно вирішувати соціальні завдання та інше.

До головних завдань організації агропромислового виробництва, на наш погляд, слід віднести і більш повне та продуктивне використання трудових ресурсів. З одного боку, створення в господарствах переробних цехів дозволяє залучити в колективну діяльність додаткову кількість сільського населення, а з другого - підвищити трудову активність робітників і продуктивність їх праці.

Слід відмітити, що агропромислова інтеграція має належний економічний ефект лише в тому випадку, коли забезпечується прибуткове ведення переробних підприємств. Якщо ж переробка є збитковою, перевага інтеграції різко знижується, а іноді її і зовсім немає. Тому і в агропромислових підприємствах необхідно забезпечувати ефективне функціонування кожного промислового підрозділу.

При здійсненні реструктуризації сільськогосподарських підприємств перевагу слід віддавати колективним (і перш за все - кооперативним) формуванням. Для успішного функціонування господарств прийнята і акціонерна форма. Розподіл же великих колективних підприємств на ряд дрібних виробничих структур (приватно-орендні, командитні та інші товариства, фермерські господарства) доцільний лише для підприємств-банкрутів, які не в змозі ефективно використовувати свій трудовий, земельний, матеріальний і фінансовий потенціал.

Суттєвим для збагачення змісту праці є побудова такого розподілу, який не допускає надмірного подрібнення трудових функцій. Цьому сприяють колективні форми закріплення засобів виробництва та надання первинним колективам широких повноважень по управлінню виробництвом. Суміщення в одній особі безпосереднього працівника і керівника забезпечує творчий характер праці.

Потреби раціонального використання виробничого потенціалу вимагають формування працівника широкого профілю. На основі підвищення кваліфікації працівників відбувається суміщення фахів.

Організація трудових колективів безпосередньо впливає на характер праці, що виражається сутністю економічних відносин, які виникають у сфері праці. На основі економічної рівності працівників та спільного володіння засобами виробництва має формуватися дійова колективність. Організація праці при цьому базуватиметься на добровільному об'єднанні сил учасників виробництва, які підпорядковують свої дії та поведінку загальній меті.

Отже, спеціалізація підприємств, кооперація, агропромислова інтеграція - необхідні чинники ринкової економіки, суть котрих в аграрному секторі розкривається через функції, основними з яких є: 1) забезпечення ініціативної самостійної діяльності по поєднанню землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва; 2) забезпечення продуктивної зайнятості. Світовий досвід свідчить, що їх впровадження дозволить використовувати організаційні, соціальні резерви і потенціал управління для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, створить можливість для впровадження інтенсивних технологій, нової техніки та інших наукових досягнень, оптимальних з точки зору продуктивності.